

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ**

ENA NOVAKOVIĆ

**PRIČE IZ DAVNINE IVANE BRLIĆ MAŽURANIĆ U
RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU**

Završni rad

Zagreb, lipanj 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ**

Ena Novaković

**PRIČE IZ DAVNINE IVANE BRLIĆ MAŽURANIĆ U
RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU**

Završni rad

Mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Marina Gabelica

Zagreb, lipanj 2022.

SADRŽAJ

Sažetak	5
Summary	6
1. UVOD	1
2. BAJKA KAO KNJIŽEVNA VRSTA	2
2.1. Karakteristike bajke	2
2.2. Narodne, umjetničke i moderne bajke	3
2.3. Slavenska mitologija u bajkama	4
3. BAJKE U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI	6
3.1. Bajke u predškolskom odgoju i obrazovanju	7
3.2. Utjecaj na psihosocijalni razvoj	8
4. <i>Priče iz davnine</i> Ivane Brlić-Mažuranić	10
4.1. Analiza priča	13
4.1.1. Kako je Potjeh tražio istinu	14
4.1.2. Ribar Palunko i njegova žena	15
4.1.3. Regoč	17
4.1.4. Šuma Striborova	18
4.1.5. Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica	19
4.1.6. Sunce djever i Neva Nevičica	21
4.1.7. Lutonjica Toporko i devet župančića	22

4.1.8. Jagor	23
5. Priče iz davnine u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju	25
5.1. Prijedlog metodičke interpretacije bajke Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica	25
6. ZAKLJUČAK	30
LITERATURA.....	32
PRILOZI I DODACI.....	35

Sažetak

Zbirka *Priče iz davnine* hrvatske spisateljice Ivane Brlić-Mažuranić slovi kao jedno od najznačajnijih djela hrvatske dječje književnosti. U ovom se radu spomenuta zbirka promatra u kontekstu bajki i njihove primjene u radu s djecom rane i predškolske dobi.

U prvom dijelu rada proučava se bajka kao specifična književna vrsta, kratko se navode obilježja narodne i umjetničke bajke te se sagledava utjecaj mitologije na bajke. U tom se kontekstu zatim promatraju i *Priče iz davnine*. U radu se, nakon kratke biografije i bibliografije autorice, donosi kratki sadržaj i analiza *Priča iz davnine* s naglaskom na ideje i pouke koje u ovim pričama može prepoznati dijete predškolske dobi. U konačnici, promišlja se o teorijama i spoznajama o pozitivnim utjecajima bajki na djecu te se izvodi zaključak o tome mogu li se bajke, a posebice bajke iz spomenute zbirke, upotrijebiti u radu s djecom rane i predškolske dobi.

Ključne riječi: *bajke, Ivana Brlić-Mažuranić, rani i predškolski odgoj i obrazovanje*

Summary

The collection of *Croatian Tales of Long Ago* by Ivana Brlić-Mažuranić has the reputation as one of the most significant literary work of Croatian children's literature. In this paper the mentioned collection is considered in the context of fairytales and their application in work with children of the early age and the preschool children.

The first part of the paper studies fairytale as a specific literary genre, shortly mentions the characteristics of folk and artistic fairytale and observes the influence of mythology on fairytales. Croatian Tales of Long Ago are therefore observed in that context. Following the short biography and the author's bibliography, the paper also delivers a short content and analyses of Croatian Tales of Long Ago emphasizing the ideas and messages which can be recognized by a pre-school child. Finally, the paper also reasons theories and cognition about the positive influence of fairytales on children and it draws a conclusion on weather fairytales, and in particular the fairytales from the mentioned collection, can be used when working with children of the early age and pre-school children.

Keywords: *fairy tales, Ivana Brlić-Mažuranić, preschool education*

1. UVOD

Bajka je kraća pripovjedna vrsta u kojoj se zbilja isprepliće sa nadnaravnim i neprirodnim, stvarajući kontrast između dobra i zla u kojem dobro uvijek pobjeđuje (Crnković i Težak, 2002). Bajke su vrlo čvrste strukture koja počiva na uvodu, zapletu, razvoju i zaključku, a većinu bajki karakteriziraju i tzv. ustaljeni početci kao što su „*Bilo jednom davno...*“, „*Nekada davno živjeli su...*“ te završetak „*Živjeli su sretno do kraja života*“, a koji su svojevrsni signal ulaska u bajkovito. U mnogim se bajkama javljaju realistični i čudesni likovi, a radnja je naznačena odnosom čudesnoga i stvarnoga koji se međusobno isprepliću (ibid.). Tradicionalne bajke godinama su se prenosile usmeno, zatim bivaju zapisane, a danas se bajkoviti narativi mogu pronaći u obliku filma, slikovnice, stripova te mnogih drugih suvremenih medija. Iako je za bajke karakteristično da su se pripovijedale djeci, tijekom povijesti bile su namijenjene za pripovijedanje svima pa tako i odraslima, a djeca su ih usputno slušala. Neki su autori smatrali da bajke mogu imati neprimjeren utjecaj na djecu, no ipak je značajno naglasiti da bajke, od samih svojih početaka do danas, mladim slušateljima i čitateljima nude mogućnost upoznavanja svijeta koji ih okružuje. Danas znamo da poruka, koja se može izvesti iz većine bajki, ima utjecaja na emocije kod djece, ali i na njihov kognitivni, psihološki te socijalni razvoj.

Najznačajnija hrvatska spisateljica bajki svakako je Ivana Brlić-Mažuranić čija je zbirka bajki *Priče iz davnine* uporište našla u slavenskoj mitologiji i folkloru te kršćanskoj filozofiji. Smatra se da je Ivana ovom zbirkom ostvarila svoj književni vrhunac, a sama zbirka je prevedena na mnoge svjetske jezike. Zbirka je objavljena 1916. godine, prvo kao zbirka 6 bajki, a deset godina kasnije se u obnovljenom izdanju pojavljuju još dvije bajke. *Priče iz davnine* tako sadrže sveukupno osam bajki. U bajkama se pojavljuju mitski likovi koji utjelovljuju mitološka bića iz slavenske mitologije čime se suvremenom djetetu približava – ne samo književna vrsta bajke već i – mitološki svijet s naših područja. S obzirom da se ova djela čitaju tek u osnovnoj školi, postavlja se pitanje njihove primjerenosti i potencijala njihove uporabe u radu s djecom predškolske dobi.

2. BAJKA KAO KNJIŽEVNA VRSTA

Riječ bajka dolazi iz praslavenske riječi *bajati* koja je označavala pripovijedanje, čaranje ili govorenje (Crnković i Težak, 2002). Bajka je kraća pripovjedna vrsta u kojoj se zbilja isprepliće sa nadnaravnim i neprirodnim, stvarajući kontrast između dobra i zla u kojem dobro uvijek pobjeđuje (ibid.). Pintarić (2008: 7) navodi da se bajka zasniva na „postavljanju uvjeta i kušnji, odgađanju nagrade, ponavljanju radnje te prepoznatljivim likovima“. U bajkama nije prisutna psihološka karakterizacija lika, već se počesto radi o polariziranim i stereotipiziranim likovima koji mogu biti realni ili čudnovati, kao što su vile, vještice, čarobnjaci, patuljci i slično. U novije vrijeme dolazi do spajanja bajke i znanstvene fantastike (Hrvatska enciklopedija, 2022a) te pojave novih fantastičnih likova i stvorenja poput trolova i goblina ili nekih drugih nadnaravnih bića koja se razvijaju kao plod mašte autora. U stvaralaštvu bajki na svjetskoj razini značajni su autori kao što su braća Grimm te začetnik umjetničke bajke Hans Christian Andersen, a zatim i Oscar Wilde, dok je za hrvatsku dječju književnost najznačajnija autorica Ivana Brlić-Mažuranić.

2.1. Karakteristike bajke

Većinu bajki karakteriziraju početci kao što su „*Bilo jednom davno...*“, „*Nekada davno živjeli su...*“ te završetak „*Živjeli su sretno do kraja života*“. Motivi koji se provlače kroz bajke mogu se pronaći u nekim drugim književnim vrstama kao što su romani i mitovi, a isti se očituju u ponavljanju, nadnaravnosti i čudesnosti (Pintarić, 2008).

Pintarić (2008) navodi nekoliko ključnih karakteristika bajke: vrijeme i prostor, uvjet i kušnja, poučnost, kontrast likova, pretvaranje i prerušavanje, blago, obitelj i ognjište, nasilje te biblijski motivi. Vrijeme u kojem se odvijaju bajke je neodređeno, a prostor su najčešće daleka mjesta poput „sedam mora i sedam gora“, gdje likovi prelaze preko različitih prepreka i kušnji koje moraju pobijediti kako bi dobili nagradu. Bajke promiču ljubav, poniznost, vjeru u dobro, a osuđuju zlo. Likovi su najčešće u kontrastu koji se stvara zbog imovinskog stanja; kraljevi i kraljice te sluge i sluškinje, drvosječe i slično. Za bajku je karakteristično pretvaranje likova u neka druga bića poput miša ili ptica te prerušavanje ili skrivanje likova kako bi drugome nanijeli zlo. Simbol težnje i nagrade, no ponekad i simbol zla, je blago koje može biti kraljevina, kruna ili je pak skriveno i zakopano te se treba pronaći.

Nastanak bajki se poistovjećuje sa zimskim noćima u blizini ognjišta u kojima su se bajke pričale unutar kruga obitelji, a služile su kao dobar motiv za odgoj djece bez nasilja. U bajkama se često promiču biblijski motivi poput oprost, skromnosti, vjere u dobro i slično (ibid.).

Prema Crnković i Težak (2002), ključne teorije nastanka bajki su mitološka, migracijska, kontaktna i antropološka teorija. Prema mitološkoj teoriji, bajke uporište nalaze u mitskim bićima koje je povezano za običaje, vjerovanja i kulturna zbivanja. Bošković-Stulli (2006: 9) navodi da su braća Grimm u bajkama vidjeli „ostatak izgubljenih prastarih, sada preobraženih i razmravljenih mitova indogermanskih naroda“. Za migracijsku teoriju je značajno vrijeme nastanka bajki te načini na koje su se iste prenosile, za kontaktu je teoriju ključan dodir različitih naroda i kultura, dok je kod antropološke teorije značajna čovjekova psihologija te čovjek postaje uporište same teorije (Crnković i Težak, 2002).

2.2. Narodne, umjetničke i moderne bajke

Prema Solaru (1994) bajka je književna vrsta u kojoj se zbiljsko i čudesno, stvarno i nadnaravno isprepliću na način koji čitatelja/slušatelja ne zbunjuje. Pintarić (2008) smatra da se bajkom mogu nazvati sva ona književna djela koje karakterizira neobjašnjiv događaj. Međutim, bajke koje nastaju u današnje vrijeme razlikuju se od onih koje su nastajale tijekom povijesti pa se i same bajke mogu podijeliti na narodne i umjetničke bajke. Narodne bajke obilježavaju djela koja nemaju znanoga autora, a prenosile su se generacijski, dok su umjetničke bajke djela znanih autora, a njihov razvoj započeo je Hans Christian Andersen (Crnković i Težak, 2002). Značajniji autori prvih umjetničkih bajki u Hrvatskoj svakako su August Šenoa, Ivana Brlić-Mažuranić i Vladimir Nadzor. U suvremenom dobu događa se modernizacija tema i motiva bajki koje se po nekim svojim odlikama razlikuju od svojih klasičnih prethodnica. Primjerice, Pintarić (2008) navodi da je već Hans Christian Andersen počeo sa pisanjem bajki koje nisu imale tradicionalni, ustaljeni početak te koje ne započinju *in medias res*, već ih odlikuju lirski opisi i dr. Također, već je Hans Christian Andersen obogatio galeriju likova u bajkama dajući prostor, za bajke neuobičajenim, likovima kao što su djeca, životinje ili biljke. Nakon Andresena, Oscar Wilde stvara bajke koje su imale visoku estetiku i način izražavanja, što se može vidjeti iz specifičnosti u njegovom stvaranju pa Pintarić (2008) smatra da je upravo Oscar Wilde začetnik moderne bajke.

Narodne bajke prenosile su se usmenom predajom, a umjetnička bajka svoje začetke nalazi već u francuskom klasicizmu. Zbog stvaralaštva Charlesa Perraulta, bajka se odmiče od pravilnog stiha i antičkih motiva; u klasicizmu se bajka odbacivala, dok se u romantizmu dosta prihvaćala jer je bila način stvaranja „književnih svjetova“ (Pintarić, 2008: 12). Prema Pintarić (2008) bajka je u romantizmu bila slična narodnoj bajci, no tražila je načine kako će se obogatiti i oblikovati. Poznatiji autori, dorađivači i pisci bajki iz toga razdoblja su: braća Grimm, Hans Christian Andersen, Božena Nemečova, Aleksandar Sergejevič Puškin, Wilhelm Hauff, Johann Ludwig Tieck i drugi. U Hrvatskoj, uz prijevode i prerade bajki koje autori objavljuju u časopisima kao što su *Smilje* i *Bosilje*, razvoj umjetničke bajke nazire se u djelu Augusta Šenoa koji je godine 1863. objavio kraću epsku pjesmu, povjesticu *Postolar i vrag* (Crnković i Težak, 2002). Godine 1916. Ivana Brlić-Mažuranić objavljuje *Priče iz davnine*, zbirku umjetničkih bajki koje počivaju na mitološkim i narodnim motivima, ali su originalna umjetnička djela. *Priče iz davnine* nisu imale svoga literarnog nasljednika (Crnković i Težak, 2002), a prema Pintarić (2008), tek nakon što je 1951. godine Sunčana Škrinjarić objavila bajku *Plesna haljinica žutog maslačka*, započinje plodnije stvaralaštvo hrvatskih autora bajki.

Narodne bajke godinama su se prenosile usmeno među generacijama, dok se danas bajkoviti narativi mogu pronaći u obliku filma, slikovnice, stripova te mnogih drugih modernih medija. Ipak, i današnji bajkoviti narativi u sebi sadrže neke odlike koje pripadaju tradicionalnoj bajci, kao što su odnos dobra i zla – iako se ovaj odnos u novim narativima počesto problematizira, a za bajkovite su narative posebno značajne temeljne ljudske vrijednosti kao što su ljubav, ljudskost, hrabrost, vjernost itd. Teme koje su i danas izuzetno značajne, pronalazimo već i u zbirci *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić, što je jedan od razloga zašto ovu zbirku i danas možemo smatrati izuzetno relevantnom.

2.3. Slavenska mitologija u bajkama

Botica (1993: 70) navodi kako je slavenska mitologija u usmenoj književnosti „samo jedan od izvora gdje je pohranjena“. Autor navodi kako usmena književnost ne stvara mitove o mitološkim bićima, već ih samo prenositi. Mitovi su se prenosili generacijama usmeno, s koljena na koljeno, a sama priča sadrži pregled događaja o ljudskom postanku i božanskim bićima (ibid.). Nakon što su se Hrvati naselili na područje današnje Hrvatske, naišli su na stanovništvo koje je tu stoljećima prije obitavalo poput Panona, Histrija, Japoda i drugih. Navedeni

stanovnici su već imali razrađenu kulturu i sustave vjerovanja, a miješanjem s Hrvatima, Hrvati su poprimili obilježja njihovih vjerovanja i tradicije. U mitološkim pričama najčešće se pojavljuje tematika života i smrti te prirode i čovjeka (Botica, 1993). Biti (2000: 317) smatra da je mit „ključna situacija ljudske sudbine“, dok Barthes (2009) navodi da se „cijela tradicionalna književnost zasniva na mitu“, pričama i vjerovanjima starih naroda. U folklornim oblicima poput priča, pjesmi uz gusle ili poskočica mogu se pronaći dijelovi iz slavenske mitologije, a koje imaju poveznicu sa mitološkim bićima.

U zbirci bajki *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić pronalaze se likovi mitoloških bića čije je podrijetlo autorica pronašla u slavenskoj mitologiji. Mit je poslužio kao motiv prilikom pisanja tih priča, a sama autorica je za spomenute bajke izjavila da su „sačinjene oko imena i likova uzetih iz slavenske mitologije“ te da je to „sva vanjska veza koju one imaju s narodnom predajom“ (Brlić-Mažuranić, 1997: 175). Osobine i imena likova autorica je mijenjala, no njihovo je podrijetlo i pojava povezano sa slavenskom mitologijom. Tako se u svakoj bajci mogu pronaći likovi koji su imali mitološku poveznicu poput Bjesomara, Svarožića, Zmije orijaške, Regoča te mnogih drugih likova. Protrka Štimec (2015: 657) navodi da je Ivana dala „nova značenja imenima iz porušenog mitološkog svijeta“ na kojima „gradi novu mitologiju, poredak zasnovan na čudovišnom samoodricanju“ (ibid.: 669). Prema istom izvoru, Ivana je postavila granicu između mitologije, koja se zasniva na praznovjerju, i narodnog pjesništva, koji je povezan s prosvjetiteljstvom i koji zagovara kršćanstvo.

3. BAJKE U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

Bajke i dječje priče sastavni su dio odrastanja svakog djeteta. Dok se neki roditelji odlučuju za modernije bajke, neki čitaju one bajke koje su manje okrutne ili one koje imaju sretne završetke, no važno je ne isključiti bajke i dječje priče iz djetetova života. Čitanje bajki i priča djeci ima brojne pozitivne učinke na djetetov razvoj, djetinjstvo i kasnije u životu.

Američki psihoanalitičar i dječji psiholog Bruno Bettelheim objavio je 1977. godine knjigu *Smisao i značenje bajki* u kojoj objašnjava da su bajke idealne knjige za djecu jer su sadržaj, radnja i svi likovi pojednostavljeni i primjereni njihovoj dobi. Predškolska djeca nemaju razvijene kognitivne strukture koje bi im pomogle u razumijevanju kompleksnijih odnosa, stoga je opis likova uvijek sažet i konkretan, a likovi su uobičajeno za bajku polarizirani, dobri ili loši.

Iako je za bajke karakteristično da su se pripovijedale djeci, tijekom povijesti bile su namijenjene za pripovijedanje svima pa tako i odraslima, a djeca su ih usputno slušala. No postojali su oni koji su vjerovali u štetnost bajki – smatrali su da bajke imaju neprimjeren utjecaj na djecu, no ipak su im se pričale kako bi djeca bila upozorena na određene rizike ili pak bila prestrašena zlim bićima. Također, za bajke se smatralo da kvare mladež, a Hameršak (2011: 61) napominje da se dugo vjerovalo da „stavi li se dijete prečesto pripovijedanjem u svijet, sanja i drži li se predugo u svijetu fantazije, odgaja se za sanjara“. Perrow (2010: 79) ističe da je nužno „biti svjestan prikladnosti različitih bajki za određenu dob“. S druge strane, Velički (2013) smatra da djeca koja slušaju bajke razvijaju svoj govor, socijalne vještine i razmišljanje, dok Grgurević i Fabris (2010) ističu da se bajkama dijete uči kontrastu pozitivnih i negativnih osobina, poput iskrenosti i laži. Ipak, značenje bajke će različito shvatiti odrasli, a različito će ih poimati djeca (Bošković-Stulli, 2006) pa su tako, prema mišljenju Velički (2013), Andersonove bajke i bajke Brlić-Mažuranić primjerenije za djecu koja su starija od sedam godina. S navedenim se slaže i Visinko (2009) koja ističe da je bajku potrebno odabirati s obzirom na dob djeteta. Primjerice, Zlatar (2007) je usporedila *Pepeljugu* braće Grimm i Perraulta te zaključila kako je Perraultova *Pepeljuga* loš primjer za djevojčice jer se gradi pogrešna slika ljudskih vrijednosti na površnoj glamuroznosti.

Mnogi autori i pedagozi istraživali su o utjecaju bajki na djecu, prvenstveno o štetnosti na djecu. Kako i djeca, tako i pedagozi različito poimaju bajke, a ponekad se iste zloupotrebljavaju kako bi se djeca prestrašila, što nije ispravno. Poruka koja je srž svake bajke ima utjecaja na

emocije kod djece, ali i na kognitivni, psihološki te socijalni razvoj. Brajša-Žganec (2003) smatra da se dječje ponašanje može regulirati ukoliko djeca pričaju o bajkama i likovima iza bajki jer tako mogu usavršiti psihosocijalne vještine i iznositi vlastite stavove. Perrow (2010) navodi da se pričanjem bajki djetetu može pomoći da shvati određene životne situacije.

Bajke utječu i na moralni razvoj djeteta pa tako Perrow (2010: 86) zaključuje da „moralna priča kroz maštovito putovanje pričom potiče slušatelja da sam donese svoj vlastiti zaključak“. Bajke utječu na razvoj govora i mašte, a Zimmermann i Hutchins (2009: 4) ističu kako čitanjem djeca „savladavaju kompleksne informacije i razvijaju svoje interese (...)“.

3.1. Bajke u predškolskom odgoju i obrazovanju

Djeca, odrasli, ili pak književno obrazovani čitatelji, različito shvaćaju značenje bajke. Bošković-Stulli (2006) navodi da kad su se bajke počele prikupljati i objavljivati, nitko ih svjesno nije koristio za djecu. Čudesni pogled na događaje, razigrana životna iskustva, simbolični i poetični krajolici, učinili su bajku vrlo privlačnom za djecu (Bošković-Stulli, 2006). Pojedini pedagozi ističu da se bajke koje se čitaju djeci trebaju pažljivo birati jer moraju odgovarati njihovoj dobi i stupnju psihičkog razvoja. No Bettelheim (2000) ukazuje na poteškoću koja se javlja prilikom odabira pravovaljane bajke za djecu:

Budući da ne možemo znati u kojoj će dobi određena bajka određenom djetetu biti najvažnija, ne možemo ni odlučivati koju mu od mnogih valja pričati u dotičnom vremenu i zašto. To može odrediti i pokazati jedino dijete, silinom osjećaja kojima odvrća na ono što bajka zaziva u njegovoj svijesti i podsvijesti. (Bettelheim, 2000: 25).

Bettelheim (2000) je naglasio da samo nekoliko puta slušajući bajku, dijete može znati koja bajka odgovara njegovom trenutnom stanju uma i duha, spoznati njezino značenje i pronaći rješenja za probleme koji ga muče. S druge strane, pojedini autori ukazuju na činjenicu da dijete koje kontinuirano traži da mu se čita ista bajka ima određeni problem koji ga muči pa je s djetetom potrebno razgovarati. Nadalje, mnoštvo različitih autora navodi da je za početak čitanja bajki djeci idealno vrijeme od četvrte do sedme godine života (Velički, 2013). Djetetu od četiri godine preporučuje se čitati bajke koje će ga ohrabriti dok se petogodišnjacima preporučuju bajke u kojima se potiče samostalnost, poput *Crvenkapice* ili *Vuka i sedam kozlića*. Bajke koje je pisala Ivana Brlić-Mažuranić ili Hans Christian Anderson primjerene su za djecu

s navršenih sedam godina ili stariju od toga jer velika skupina autora smatra da su bajke koje su pisali Ivana i Andersen „preteške“ da bi ih djeca u predškolskoj dobi razumjela, a često su i pomalo neugodnog ili nesretnog završetka u odnosu na klasične bajke sretnoga kraja. VisikoKnox-Johnson (2016) navodi podatak da rezultati eksperimenta koji je proveden u Moskvi, utvrđuju da mlađa djeca (3 – 4 godine) ne mogu u potpunosti razumjeti dijelove priče jer im je previše stvaran, kao ni djeca od 6 do 7 godina jer je priča previše izmišljena za njih. Dakle, potpuno i živopisno pripovijedanje događa se oko pete godine, jer upravo u toj dobi djeca najbolje mogu uravnotežiti svoj doživljaj autentičnosti priče s fikcionalnom kvalitetom onoga što se događa u priči i vrijeme igre (ibid.).

3.2. Utjecaj na psihosocijalni razvoj

Važnost čitanja bajki ponajviše se očituje u tome da djeca slušaju izgovorene riječi i povezuju ih s njihovim kompleksnim značenjem unutar priče. Radonić i Stričević (2009) ističu kako mnoga znanstvena istraživanja pokazuju da je čitanje djetetu od najranije dobi jednako važno za njegov razvoj kao i zadovoljavanje njegovih osnovnih potreba. Sizova (2010) navodi da je jezični razvoj djeteta najjači prije treće godine djetetova života zbog čega je važno poticati djecu da svoje misli ili osjećaje izražavaju riječima. Prema istom izvoru, djeca će brže naučiti jezik ukoliko postoji podražaj ili poticaj koji se koristiti u igri, a neki od njih su bajke i slikovnice, zbog čega bajke imaju važnu ulogu u razvoju dječjeg jezika (Sizova, 2010). Velički (2013) smatra da najmlađoj djeci treba čitati bajke i ritmičke priče s rimovanim riječima i likovima sa smiješnim nadimcima jer će to potaknuti dječji interes za priče. Slušajući bajke i promatrajući način na koji ih odrasli pričaju ili prezentiraju, dijete može razviti i obogatiti svoj govor, razviti socijalne vještine i emocionalno mišljenje (Velički, 2013). S druge strane, Bettelheim (2000) ističe da bajke moraju omogućiti djetetu da razvije svoje misli i emocije kako bi prilagodilo svoje razvojne sposobnosti te da bajke trebaju omogućiti djetetu da pronade rješenja za svoje brige. Grgurević i Fabris (2012) navode da se djeca, čitajući bajke, uče o pozitivnim osobinama kao što je iskrenost, ali i o negativnim osobinama kao što je laganje. S navedenim se slaže i Peterlić (2000: 33) koji za filmske bajke navodi da se „odlikuju i duhovnom, a osobito moralnom vrijednosti, stoga su visoko preporučljivi svima, a osobito djeci i mladima“. Velički (2013) smatra da su za razvoj dječje empatije važna književna djela, knjige, časopisi i dr., a s istom činjenicom se slaže i Vojnović (2012) koji potvrđuje da fikcija utječe na razvijanje dječjih moralnih načela.

U bajkama je uvijek naglašen kontrast likova i usporedba dobra i zla, a djeca uvijek dobrim dijelom biraju dobro po prirodnoj inerciji. S druge strane, djeca se upoznaju i s karakteristikama loših likova. Kontrast likova u bajkama očituje se u kontrastiranju, npr. jedan je brat nespretan dok je drugi sposoban, jedna je sestra lijepa dok je druga ružna, majka je dobra dok je maćeha zla i slično. Grgurević i Fabris (2012) navode da je prema likovima u bajci, djetetu dan izbor za razmišljanje koju stranu izabrati. Za glavnog junaka u bajkama Botica (2013: 418) navodi da je „čovjek ili netko i nešto očovječeno, koji vjeruje u sebe, u svoje snage, koji je uvjeren da to što je predmet događanja sam može riješiti“. Bajke često veličaju svijet iz stvarne perspektive, a Blythe (2018) ističe važnost činjenice da saznanje da na svijetu postoje zli ljudi nije nužno štetno za djecu. Isti autor ističe i da odrasli uvjeravaju djecu da je svijet u koji idu uvijek lak i da će ih drugi ljudi uvijek razumjeti i da će im biti spremni pomoći.

4. Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić

Ivana Brlić-Mažuranić hrvatska je književnica rođena 1874. godine u Ogulinu, kao unuka bana Ivana Mažuranića, a 64 godine kasnije umire u Zagrebu. U Zagrebu je živjela do svoje 4. godine, a nakon udaje za Vatroslava Brlića, tadašnjeg političara, seli se u Slavonski Brod u dobi od 18 godina. S obzirom da je bila ugledna spisateljica, čak su je četiri puta predlagali za Nobelovu nagradu za književnost, a proglašena je i hrvatskim Andersenom (prema Hrvatska enciklopedija, 2022b; Zalar, 2022).

Slika 1¹. Portret Ivane Brlić-Mažuranić

Ivana Brlić-Mažuranić bila je prva žena u Hrvatskoj koja je izabrana za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1937. godine. Njezina djela prevedena su na brojne svjetske jezike te se izvode u kazalištima, čitaju na radijima te su igrana u filmovima. U čast njezinoj književnoj ostavštini koja se čuva u obiteljskom arhivu Brlić u Slavonskom Brodu, svake se godine održava književno-kulturna manifestacija *U svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić* (ibid.).

Ivana Brlić-Mažuranić školovala se privatno te je naučila i strane jezike, engleski, talijanski, njemački, francuski i ruski. Njezina obitelj se često selila u gradove kao što su Karlovac,

¹ Izvor: Hrvatska enciklopedija, 2022. Brlić-Mažuranić, Ivana. Hrvatska enciklopedija mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=960>. Preuzeto: 10.03.2022.

Jastrebarsko i Zagreb, no nikada nije zaboravila svoj rodni grad o kojemu je pisala i u svojim djelima:

Čudnovati i napadni oblici Kleka i romantičnost Dobre pružali su mojoj mašti toliko hrane da sam daleko u noći prevračala u mislima najčudnovatije slike i fantastične mogućnosti: što li se sve odigrava u dubokoj noći oko Kleka. (Brlić-Mažuranić u Hranjec, 2004: 30)

Boravak u Ogulinu ju je fascinirao u dobi kada je imala 6 i 12 godina, te je u istom napisala i svoju prvu pjesmu na hrvatskom *Zvijezde moje domovine*. Nakon udaje za Vatroslava Brlića odlazi iz Zagreba u Slavonski Brod gdje je razvila velike osjećaje prema svojoj obitelji i domovini. Ivana je rodila 6 djece, 3 kćeri i 3 sina, no 2 sina su joj umrla nakon poroda (Zalar, 2022). Kao kućanica, posvetila se obiteljskom životu, a nakon što su joj djeca porasla počinje pisati za njih. Također, unutar obitelji je imala pjesničke pretke od kojih se ističe djed Ivan koji je, uz to što je bio ban, bio i pjesnik, baka joj je bila sestra pjesnika Dimitrija Demetra, a očevi bratići Fran i Matija također su bili pjesnici.

Utjecaj na Ivanino stvaralaštvo su imali djed Ivan, očev bratić Fran te biskup Josip Juraj Strossmayer. U djelu *Autobiografija*, Ivana je prikazala kakav je utjecaj na nju imao djed koji je bio strog, moćan, ali i plemenit:

Svaka njegova riječ, svaka rasprava bila je uzvišenim umom, a još uzvišenija u onoj čistoći i strogosti etičkih nadzora kojom kano da je taj silni starac prožimao svu okolinu svoju, sav dom svoj, sve koljeno svoje. (Brlić-Mažuranić u Hranjec, 2004: 30)

Utjecaj Frana Mažuranića na Ivanino stvaralaštvo vidljivo je posebno u dobi kada je Ivana bila djevojka te u samim počecima njenog stvaralaštva. Frana je smatrala „svećenikom poezije“:

I meni se tako već djetetom desila prilika da uhvatim pogled u hram tog čistog i rođenog svećenika poezije. (ibid.: 32)

Nakon što se udala u obitelj Brlić koja je bila utjecajna i cijenjena od strane naroda, Zima (2001) navodi da je na Ivanino stvaralaštvo utjecaj počeo imati đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer. Nakon što su njezina djeca i sama počela biti zainteresirana za čitanje, počinje

Ivanino produktivnije razdoblje u kojem se predala književnom radu. Prvenstveno se bazirala na pisanje djela koja su namijenjena djeci jer su ista bila put prema dječjim srcima pa tako piše pjesme i pripovijetke za djecu.

Ivana Brlić-Mažuranić pisala je „pjesme, pripovijetke, romane, basne i bajke, eseje i članke te se bavila prevodilačkim i redaktorskim radom“ (Hrvatska enciklopedija, 2022b). Zbirku pjesama za djecu *Valjani i nevaljani* objavljuje 1902. godine, a tri godine kasnije i knjigu *Škola i praznici*. Njezina samostalna pjesnička zbirka objavljena je pod nazivom *Slike* 1912. godine, a u doba moderne piše liriku (ibid.). Prvi hrvatski dječji roman *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića* objavljuje 1913. godine, a sam roman je značajan zbog realističkog prikaza u kojem se naglašava jednostavnost i humanost. S druge strane, Ivanine realističke pripovijetke prikazuju njezine moralne i poučne ideje, bazirane na načelima kršćanstva (ibid.). Također, inicirala je model „dječje povijesne proze“ te je njegovala „ezopovski tip basne“ koji se očituje u *Dječjoj čitanci o zdravlju* 1927. godine, *Srcu od licitara* 1938. godine te *Basnama i bajkama* 1943. godine (ibid.).

Ivanin književni vrhunac ostvaruje se 1916. godine kada je objavljena zbirka bajki *Priče iz davnine* u kojoj se mitski svijet spaja sa secesijskom slikom likova, vremena, događaja i prostora. Struktura narodne bajke u kojoj do izražaja dolaze istočnjački motivi vidljiva je kod djela *Basne i bajke* koje je nastalo 1943. godine, dok se prikaz socijalnih i egzistencijalnih pitanja te tumačenje životnih načela i književnih uvjerenja očituju u esejima i člancima *Knjiga omladini*, 1923. godine te *Mir u duši*, 1930. godine (ibid.). Ivana Brlić-Mažuranić ostavila je izuzetan trag na hrvatsku dječju književnost i suvremene pisce, među kojima se ističe Snježana Grković-Janović, suvremena autorica romaneskne bajke *Striborovim stazama* (Zalar, 2022).

4.1. Analiza priča

Priče iz davnine, autorice Ivane Brlić-Mažuranić, nastaju 1916. godine kao zbirka bajki za djecu. Zbirka se sastojala od šest bajki, a deset godina kasnije u zbirku se dodaju još dvije bajke, *Lutonjica Toporko i devet župančića* i *Jagor* (Zalar, 2022). Godine 1924. zbirka se prevodi na engleski jezik pod nazivom *Croatian tales of long ago* te zbirka doživljava veliki uspjeh u Engleskoj (ibid.)

Slika 2². Naslovnica *Priča iz davnine* iz 1926. godine

Ilustratori kao što su Petar Orlić, Vladimir Kirin, Cvijeta Job, samo su od nekih koji su značajni za ilustracije u *Pričama iz davnine*, dok je za prijevod na engleski jezik značajan prevoditelj F. S. Copeland. Nakon prijevoda na engleski jezik, *Priče iz davnine* se prevode i na švedski te češki (Zima, 2001), a prema nekim izvorima, zbirka je prevedena i na poljski, danski, njemački, ruski, ukrajinski, francuski i slovački jezik.

² Izvor: Matica hrvatska, 2011. Objavljen treći svezak sabranih djela Ivane Brlić-Mažuranić. Matica hrvatska. Dostupno na: <https://www.matica.hr/vijenac/456/Minuciozno%20tekstolo%C5%A1ko%20putovanje/>. Preuzeto: 27.04.2022.

4.1.1. Kako je Potjeh tražio istinu

Kako je Potjeh tražio istinu prva je bajka u zbirci *Priče iz davnine*. Priča je to o trojici unuka koje je djed Vjest poslao u šumu da provjere u kakvom su stanju pčele kod kojih je njihov djed vadio med. Unuci su se u šumi prestrašili mraka i tame pa su dozvali boga Svarožića da im pomogne pokazati put. Također, unuci su htjeli vidjeti svijet jer je šuma ono jedino za što su znali, no Svarožić ih je savjetovao da ostanu s djedom:

Evo, što vam je raditi: ostanite na krčevini i ne ostavljajte djeda, dok on vas ne ostavi, i ne idite u svijet ni za dobrim ni za lošim poslom, dok ne vratite ljubav djedu. (Brlić-Mažuranić, 2022: 3).

S druge strane, vladar šumskih bjesova koji se zvao Bjesormar, mrzio je Vjesta jer je on bio taj koji je zapalio oganj koji je Bjesomaru štetio. Zbog toga se odlučio osvetiti Vjestu pa je poslao svoje bijesove da, preko unuka, naškode djedu. Dva unuka su lagala djedu zbog toga što su bili pod utjecajem bijesova, osim Potjeha, koji je ispričao svom djedu što se zapravo dogodilo u šumi:

Ali Potjeh vrlo ljubljaje istinu, zato ne htjede da poslušaj bijesa, niti da laže djedu, nego otepe bijesa nogom i reče djedu:

— Ne znam, djede, ni što sam vidio, ni što sam čuo. (Brlić-Mažuranić, 2022: 5).

Potjeh nije htio lagati svom djedu te je odlučio otići u šumu kako bi mogao saznati što se zapravo dogodilo u šumi:

Zbogom, djede, odoh ja u goru i ne vraćam se, dok se ne dosjetim istini, pa makar trajalo deset godina. (Brlić-Mažuranić, 2022: 10).

Potjeh je tako živio godinu dana odvojen od djeda, dok je djed ostao s druga dva unuka koji su ga se htjeli riješiti tako što su ga pokušali zapaliti u kolibi. Nakon što su bjesovi svakodnevno opsjedali Potjeha, Potjehu se ukazao Svarožić koji ga je uputio da se vrati kući, ali i ukorio što je otišao od djeda. Potjeh se, sav od sreće, odluči vratiti djedu i prestatu tragati za istinom, no spletom nesretnih okolnosti, padne u bunar tijekom umivanja i utopi se. U međuvremenu, ostala dva unuka su odlučila spasiti svog djeda, no djed umire i odlazi s Potjehom u Svarožićev dvor. Ostala dva unuka nisu mogla naći put do Svarožićevog dvora te su ostali živjeti na djedovini i

prenositi ognjenu vatru s koljena na koljeno kako bi se Bjesomar zauvijek gušio u dimu. Potjehova žrtva je vrijedila jer, kako je i sama Ivana napisala:

Jer da nije poginuo Potjeh tražeći istinu, niti bi bjesovi ostavili Maruna i Ljutišu, niti bi na krčevini bilo svetog ognja ni čestitog naroda. (Brlić-Mažuranić, 2022: 14).

Iz savjeta koje je Svarožić dao unucima, jasno je vidljiva poruka kojom se promiče ljubav prema obitelji te je vidljiv motiv kojeg je Ivana pronalazila u kršćanskoj filozofiji. Djeci se daje poruka da je obitelj ono što je temelj svega te da nije potrebno odlaziti od nje, već ostati s istom sve dok preci ne umru. Također, čitajući ovu bajku djeci, djeci se preporuča da ne smiju lagati svoju obitelj te da uvijek trebaju biti iskrena. S druge strane, može se iščitati i poruka da ponekad nije poželjno tražiti istinu jer je ista Potjeha stajala glave, a „Tko istra pravicu, izgubi glavicu“. No, da Potjeh nije poginuo zbog istine, Bjesomar bi i dalje ostao na životu i opsjedao njegovu braću. Molvarec (2017) navodi da se u likovima unuka prikazuje buntovništvo tinejdžera koje je za djecu karakteristično tijekom odrastanja, ali i socijalizacija te odrastanje u zrele osobe. Također, autorica navodi da je za ovu bajku karakteristično da se ne spominju likovi žena jer su one svoje norme ponašanja usvojile rođenjem, dok isto ne vrijedi za muškarce. Poruka priče je temelje našla u prikazu odrastanja i socijalizaciji te uklapanju u zajednicu, a oni koji se ne mogu uklopiti, nestaju. Potjeh se nije mogao uklopiti u zajednicu, no uspio je ostvariti da njegova braća budu prihvaćena od strane iste (Molvarec, 2017).

4.1.2. Ribar Palunko i njegova žena

Ribar Palunko i njegova žena druga je bajka iz zbirke *Priče iz davnine*. Priča je to o siromašnom ribaru Palunku kojem je dosadio tipični život ribara koji se svodi na pećanje ribe, bez ikakve radosti pa se odluči zavjetovati da tri dana neće pećati ribu uz uvjet da postane bogat. Nakon tri dana ga posjeti Zora-djevojka koja mu je, zauzvrat što nije pećao, odlučila ispuniti želju. Palunko je zatražio da postane bogat, na što ga je ona uputila kući, a na putu do kuće pronalazi siromašnu djevojku koja se htjela udati za njega. Palunko na to pristaje, misleći da je šalje Zora-djevojka te da je ona vila koja će mu donijeti bogatstvo:

Ovo je žena vilinska, pokazat će mi put do blaga zmajeva ili do vrta kraljevine. Treba samo da se strpim, da je ne ojadim. (Brlić-Mažuranić, 2022: 16).

Nakon što je Palunko dobio sina, njegova žena mu je pričala svakojake priče o bogatstvu, pa Palunko naredi ženi da ga odvede do bogatstva. Međutim, kada mu je žena rekla da ona ne zna za nikakvo blago, Palunko se naljutio i naredio ženi da odu u potragu za blagom, zajedno s njihovim sinom. U toj potrazi, Palunkova žena gubi svoje dijete te postaje nijema, vraća se kući u kojoj je bila s Palunkom u potpunoj tišini. Palunko ponovno odlazi na pecanje te se ponovo zavjetuje da neće pecati ribu tri dana, a nakon što su ista protekla, pred njega se ponovo pojavljuje Zora-djevojka koja mu zauzvrat odluči ispuniti želju. Palunko od nje nije tražio niti pomoć za sina niti pomoć za ženu, već da mu pokaže put do dvora Kralja Morskoga.

Nakon što je došao do dvora, Palunko se svidio Kralju Morskom koji ga je častio svakojakim obrocima i pićem pa Palunku nije palo na pamet da se vrati svojoj kući i ženi. Palunko se nije mogao vratiti niti zbog obećanja koje je dao prije dolaska u dvor, a to je da onaj tko uđe u dvor, iz njega ne može izaći. Zbog toga Palunko poželi pobjeći, zajedno sa sinom Kralja Morskog koji ga je podsjećao na izgubljenog sina. U međuvremenu, Palunkova žena je tugovala za Palunkom i čekala ga tri mjeseca, no Palunko nije dolazio. Nakon što je posjetila majčin grob, ukazala joj je košuta koja joj je rekla da će joj pomoći u potrazi s Palunkom, no zauzvrat joj mora donijeti zlatnu jabuku koja se nalazi u lubinu. Kako bi došla do lubina, Palunkova žena je morala preći preko tri zapreke: orijaške zmije, orijaške ptice i zlatne pčele, za koje se danas smatra da su mitološka bića. S druge strane, Palunko je počeo bježati sa sinom Kralja Morskog i u jednom trenutku ga je iz mora izvukla njegova žena koja je tragala za lubinom. Kralj Morski se naljutio na nastalu situaciju pa je naredio svojim bićima da potope brod na kojemu se njih troje nalazili. Iz nevolje ih je spasila Zora-djevojka koja je Palunkovoj ženi dala pribadaču i rubac od kojih su napravili čamac te su krenuli prema obali, a potom se i vratili kući. Kod kuće su Palunko i njegova žena zaboravili na sve što se dogodilo te su nastavili živjeti standardnim životom.

Za razliku od priče o Potjehu, u ovoj je bajci dominantna žena koja se bori za svoje dijete i prelazi sve prepreke kako bi do njega došla. Lik djeteta je stavljen u kontekst malog djeteta koje je željno igre i zabave te je pomalo i razmaženo. Dijete postaje središtem roditelja i njihovog života, sve se okreće oko njega, a vidljiva je i razlika u odgoju djece. Palunko je bio ljut na način na koji se njegov sin odgajao u bogatstvu dok je njegova žena tugovala za njim, no Molvarec (2017: 329) smatra da je ta ljutnja imala „više veze sa zavisti prema bezbrižnome djetetovu položaju nego s empatijom prema tuzi svoje supruge“ te da je njegov sin bio sve ono

što je Palunko htio biti. U istraživanju percepcije bajke *Ribar Palunko i njegova žena* na djecu koje je provela Štefec (2018) s osamnaest šestih razreda osnovne škole, Palunkova žena je bila lik koji se djeci najviše svidio, dok je Palunko interpretiran kao nepravedni lik koji nije htio pomoći svojoj ženi. Djeca su u liku Palunka prepoznala grubost i agresivnost, dok su kod njegove žene prepoznali pažljivost i posvećenost drugima (ibid.). U ovoj se bajci također nalazi motiv zlatne jabuke koji je vrlo čest u narodnim predajama i mitovima. Također, u istim je narativima značajan motiv broja 3 u vidu trostrukog zapleta, sukoba i trostrukim ponavljanjem radnje. Također, ova priča mladim čitateljima zorno ilustrira kakav bi čovjek trebao biti u životu te na važnost određenih ljudskih vrijednosti, kao i na saznanje da je materijalno bogatstvo prolazno, a ono pravo nalazi se u zajedništvu s obitelji.

4.1.3. Regoč

Regoč je priča o prijateljstvu diva Regoča i vile Kosjenke koja ne poznaje granice. U nekim ruralnim područjima djeci se tradicionalno prepričavalo kako su vile pod okriljem noći dolazile u štale u kojima su seljaci držali svoje konje te im plele pletenice na grivi. Smatralo se da vile to rade kako bi seljacima napakostili i kako bi im ujutro što teže mogli otplesti grivu. U Ivaninoj bajci, radnja se počinje odvijati oko nestašne vile Kosjenke koja je zajahala konja i krenula u dalek svijet u kojem je bio div Regoč. Kosjenka je nagovorila Regoča da krene s njom u istraživanje svijeta, što je on i učinio:

Lud si ti, Regoču, zaista si lud, što ovdje živiš i život svoj baviš brojeći pusto legensko kamenje. Hajdemo, Regoču, da vidiš krasote po svijetu i da sebi nađeš vrednijega posla. (Brlić-Mažuranić, 2022: 26).

No tijekom putovanja razdvajaju se zbog prepreke koja ih je dijelila; kameni svod je zatrpao put na pola te je svatko od njih dvoje krenuo svojim putem. Regoč je primijetio da Kosjenke nema tek nakon nekog vremena pa se odmah vratio da je pronađe. Ponovo su krenuli svojim putem na kojemu su pronašli dva sela čiji su stanovnici bili u svađi, a tijekom igre sa seoskom djecom, Regoču je rečeno kako je jedno selo odlučili potopiti drugo selo. No voda je potopila oba sela, a Regoč je, na nagovor jednog djeteta, napravio rupu u zemlji kako bi se voda povukla. Nakon što je situacija uspješno riješena, djeca pronalaze dvoje starješina koji ih uče poljoprivrednom radu i tradiciji. Oba sela su se pomirila, nastala je proslava, a Regoč se vratio u kraj iz kojeg je došao, ostavljajući i Kosjenku koja je nastavila živjeti u selu koje su spasili.

Regoč je priča o suprotnosti likova koja može rezultirati velikim prijateljstvom, bez obzira na razlike među istima. Regoč je prikazan kao div koji je malenu vilu nosio u košarici na svom uhu te se prikazuje i ideja prijateljstva koje je jedno od temeljnih vrijednosti. Priča uči djecu i o tome da se zlo uvijek vraća onima koji ga čine te da nesloga može uzrokovati dosta nepredviđenih okolnosti. Lik Kosjenke je prikazan kao lik malog djeteta koje je znatiželjno i željno upoznavanja novih i drugačijih stvari. Molvarec (2017: 332) smatra da je u priči prikazano kako seoska djeca odbacuju sukobe koji su nastali među odraslima kako bi oni bili u zajedništvu, ali i da „dječja igra utjelovljuje potencijal ljudske zajednice koja nije građena na principima vlasništva i podjele nego uzajamnosti i dijeljenja“. S druge strane, odrasli se odlučuju na zlobu pod svaku cijenu, dok djeca grade zajednicu u kojoj će vladati solidarnost i zajedništvo. Također, prikazana su dva lika starješina, djeda i bake, koji djeci služe kao primjer tradicije i običaja, iskustva i znanja, ali i mudrosti. Priča o Regoču nosi i poruku da u svijetu postoji bezbroj nevolja na koje se može naići, a koje se mogu svladati iskustvom, mudrošću, i suradnjom.

4.1.4. Šuma Striborova

Šuma Striborova četvrta je bajka u zbirci *Priče iz davnine*, čija je radnja odvija u začaranoj šumi Striborovoj u kojoj je jedan mladić naišao na zmiju koja se pretvorila u djevojku. Djevojka je iskoristila mladićevu zbunjenost pa ga je potaknula da je povede kući. Mladić se odlučio oženiti njome, no njegova ga je majka upozorila da je djevojka zla i da je treba ostaviti. Mladić je nije poslušao, već je nastavio živjeti s njom u njihovoj idili, dok je majka pronalazila svakojake načine da se njezin sin rastane od svoje djevojke. Nakon što je ostala bez svake nade da će uspjeti u svom naumu i nakon što su je sin i snaha potjerali iz kuće, mladićeva majka, na nagovor kućnih duhova koji su do nje došli posredovanjem jedne siromašne djevojke, odluči zatražiti pomoć od starješine u šumi Striborovoj. Starješina joj odluči pomoći uz uvjet da će je ponovo vratiti u doba kada je bila mlada i bez sina, na što starica nije pristala:

Hvala ti, dobri gospodaru, na svemu dobru, što mi ga daješ. Ali ja volim ostati u svojoj nesreći, a znati, da imam sina, negoli da mi dadeš sve blago i sve dobro ovoga svijeta, a da moram zaboraviti sina! (Brlić-Mažuranić, 2022: 41).

Nakon što je izgovorila ove riječi, sve oko starice je nestalo te se zajedno sa sinom našla usred šume. Sin je uvidio u kakvoj se zabludi našao te se ispričao svojoj majci, a njegova djevojka ponovo se vratila u oblik guje. Mladić se oženio sa siromašnom djevojkom koju je njegova majka upoznala na početku priče i koja joj je dovela kućne duhove te su tako živjeli sretno do kraja života.

U središtu ove priče je pokretački motiv majčinske ljubavi te je lik majke interpretiran kao lik osobe koja sve oprašta. U priči se borba dobra i zla posreduje putem dominantnih ženskih likova. S druge strane, mladić je rastrgan između dvije vatre; na jednoj strani nalazi se njegova majka koja ga uči onomu što je ispravno, dok se na drugoj nalazi snaha koja demonstrira svoju zlobu. U borbi za prevlast, lik muškarca će poslušati ženu koju voli, odbacujući pri tom majčinu ljubav te ostaje „nezrela, nedorasla jedinka, gotovo kao objekt nad kojim dominantni ženski likovi dobivaju priliku demonstrirati svoj etički plus ili minus“ (Molvarec, 2017: 328). Sama tematika priče može se iščitati i kao pojava u kojoj su majka i snaha u sukobu kako bi pridobile sina, odnosno muža, na svoju stranu, pri čemu dolazi do sukoba na obiteljskoj razini. Za djecu će ova priča biti zanimljiva jer se radnja odvija oko začarane šume koja je prepuna nestvarnih bića, kako onih dobrih tako i onih loših. Međutim, Riđan (2015) smatra da djeca trebaju poseban pristup prilikom čitanja ovog djela jer je prepuno arhaizama i zastarjelih riječi. Također, spomenuta autorica zaključuje da interpretacija *Šume Striborove* ima utjecaja na jezično izražavanje djece u predškolskoj dobi te da se na taj način potiče dječje razmišljanje i izvlačenje situacija iz konteksta, odnosno što određena situacija zapravo znači i što se sa istom želi poručiti (Riđan, 2015). Čitajući ovu bajku, djeca se uče prepoznavanju zlog i razlikovanja lošeg od dobrog, ali i da je majčinska ljubav jedina iskrena ljubav koja će ih pratiti na ovom svijetu. Majka ostaje uz svoju djecu bez obzira na okolnosti, dajući im svoju nesebičnu ljubav, što djeca trebaju prepoznati tijekom čitanja ove bajke. Na taj način će spoznati da je majka ona osoba koja će uvijek biti tu za njih i koja ih neće osuđivati.

4.1.5. *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*

Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica priča je o bratu i sestri koji su činili sve jedno za drugo, ali i priča o majčinskoj ljubavi. Radnja se odvija oko kneginje koja je pobjegla iz grada koji je bio pod opsadom neprijatelja te se smjestila, zajedno sa sinom, u mjesto u kojem je bila jedna pastirica. Kako bi se odužila pastirici na gostoprimstvu, kneginja joj daruje zlatni križić i zlatni

pojas te obeća da će se vratiti po svoje blago i ugostiti je kada prođe napad na njezin grad. Međutim, kneginja se nije vraćala, a križić je ostao kao blago kod pastirice. To su blago htjeli uzeti mnogi mladići pa se pastirica odlučila na udaju za siromašnog mladića koji neće biti s njom samo zbog blaga. Kako su godine prolazile, došlo je i vrijeme smrti pastirice i njezinog muža, pa je darovala kćeri Rutvici zlatni pojas, a sinu Jaglencu zlatni križić. Djeca su bila malena i nisu shvaćala što se događa te su se nadala da će njihova majka oživjeti, no to se nije dogodilo. U tom trenutku orao je oteo Rutvicu i odveo je u planinu, a Jaglenac je ostao sam pa je odlučio potražiti svoju sestru. Nakon što ju je pronašao, nastavili su živjeti zajedno. Vile na planini u više su navrata pokušale uzeti Rutvičin zlatni pojas, no bezuspješno. S planine su uspjeli otići nakon što ih je spasio dječak Relja koji je bio sin kneginje s početka priče. Relja je saznao da je njegova majka davno prije protjerana iz vlastite kneževine te je htio povratiti ono što su izgubili. Kneginja je živjela sa svojom obitelji u selu u kojem nitko znao da je ona plemenite krvi te je, od radosti, prihvatila Rutvicu i Jaglenca kao svoju djecu, a Relja se, na kraju priče, oženio s Rutvicom:

Sretne li kneževine, kojoj blago ne čuvaju ni silne vojske ni tvrdi gradovi, nego majke i dječica u pastirskoj kolibici. Takova kneževina propasti ne može. (Brlić-Mažuranić, 2022: 62)

Osim prikaza ljubavi između brata i sestre, ova bajka prikazuje i ljubav između majke i sina. U priči su dominantna dva muška lika koji se bore za dobrobit ženskih likova pa je tako prikazana neizmjerne ljubav brata prema sestri, ali i sina prema majci. Prikazuje se i dječja nevinost i neiskvarenost, ali i razlika između muške i ženske djece pa je tako Rutvica okarakterizirana kao miroljubljiv lik, dok je Relja prikazan kao snažan i jak muškarac. Molvarec (2017: 332) navodi da je posljednji ulomak u priči koji govori o sretnoj kneževini zapravo prikaz „zajednice činom legitimacije odnosa Relje i Rutvice – brakom i, naravno, predviđenim nastavkom obiteljske loze“.

Jedna od tema koja se u priči može interpretirati kao korisna za djecu predškolske dobi je poštovanje drugih bez obzira na socijalno zaleđe, kao i vrijednost dobrog i poštenog rada i ponašanja. Također, prikazuje se i da će uvijek postojati ljubav između brata i sestre, bez obzira na životne okolnosti, ali da se i za iskrenu ljubav treba boriti. Djecu se uči i tome da je brak neuništiva tvorevina samo ako se zasniva na dobroti i ako se ne zasniva zbog materijalnog stanja, već onoga što je uistinu blago.

4.1.6. Sunce djever i Neva Nevičica

Sunce djever i Neva Nevičica priča je o proračunatom mlinaru i mlinarici koji su siromašnima skupo naplaćivali mljevenje žitarica dok su bogatije privilegirali. Jednog dana im je došla siromašna žena da joj samelju žito, a mlinar i mlinarica su zauzvrat tražili pola njezinog žita. Žena na to nije pristala pa joj je u pomoć pritekla mlinareva kći Neva Nevičica koja se u svemu razlikovala od svojih roditelja i koja je htjela otići od njih:

Da mi je otići odavle, kad im mrzovoljnima ne mogu da ugodim. (Brlić-Mažuranić, 2022: 8).

Nakon što joj je Neva pomogla, mlin više nije mogao raditi bez nje, dok s druge strane, Nevini roditelji nisu uspijevali mljeti. Neva je poželjela pobjeći od svojih roditelja, a u tomu joj je pomogla starica, uz uvjet da joj donese ključeve iz ohole carevine. Neva je na uvjet pristala jer je htjela živjeti sa staricom i njezinim sinom u raskoši, daleko od svojih roditelja. U potrazi za ključevima, Neva upoznaje Oleh bana koji ju je htio oženiti, na što Neva nije pristala, već mu je rekla kako će njezin jedini djever biti Sunce. Carevina se zamjerila Oleh banu te su naredili da ubiju njega i Nevu, nakon čega ih je spasilo Sunce. Neva je, na kraju priče, ostala s Oleh banom, a Sunce im je bilo djeverom na vjenčanju na kojemu je bilo dosta siromaha i svakojakih životinja.

Lik Neve u priči je prikazan kao dobronamjieran lik koji teži skladu, ali i lik koji ne mari za svoje roditelje jer to nisu zaslužili. Njezin lik je i autonoman kod poduzetih postupaka te neovisan o nikome, no ipak plaća cijenu svojih djela. Autonoman je prikazan i lik Oleh bana koji se suprotstavio carevini zbog ljubavi te kako bi ostvario svoju sreću s Nevom (Molvarec, 2017). S druge strane, Nevini roditelji prikazani su kao pohlepni ljudi koji su počeli mrziti Nevu nakon što njihov mlin više nije mogao funkcionirati bez nje. U priči se pokazuje tipična situacija u kojoj dijete ponekad ne naslijedi negativne karakteristike svojih roditelja te postaje svjesno da samo mora pronaći svoju sreću, pri čemu postaje autonomno. Ova bajka uči djecu o raspoznavanju i razlikovanju dobrih manira od onih loših, ali i spoznaji da dijete ne treba biti ukalupljeno u roditeljskom odgoju. Čitajući ovu bajku, djeca mogu sama odlučiti kojim će putem krenuti u odrastanju te hoće li ostati uz svoje roditelje koji mogu imati loše manire ili postati autonomni u odlučivanju i traženju svoje sreće.

4.1.7. Lutonjica Toporko i devet župančića

Lutonjica Toporko i devet župančića bajka je koja je 1926. godine naknadno dodana u zbirku *Priče iz davnine*, a koja priča o županu i njegovim sinovima te njihovom bratu. Župan je pomogao u rastu javorića te im davao vodu za rast, a kada je sve to vidio Neumijka – mitološki lik koji utjelovljuje prirodu, odluči pretvoriti javoriće u županove sinove. On je za njih činio sve što je mogao kako bi im život bio lakši, dok je s druge strane rastao grabić Toporko koji je izrastao u dječaka koji je često lutao te je tako dobio naziv Lutonjica Toporko. Župančići i Toporko odrastali su zajedno sve dok ih jednog dana drvodjelja nije odlučio razdvojiti, što je Toporku, kad je odrastao, ispričao njegov djed. Toporko je silno želio upoznati svoju braću, a to je i ostvario te ih je i spasio od Dvorskog, zlog i pohlepnog čovjeka. Nakon što su prošli kroz niz prepreka, Toporko je sa župančićima živio u oblacima u koje ih je odveo njegov djed – Neumijka, a povratak na zemlju im se činio nemogućim. Za Toporkovog djeda važan je bio život u skladu s prirodom, dok je s druge strane, župan rušio sve prepreke koje su dijelile njegov grad od ostatka županije. Na kraju priče, županija u kojoj je Toporko živio sa svojom bakom i župančićima podijelila se na 8 županija u kojoj su braća složno vladala, a jedan od njih je imenovan kraljem:

I vladao kralj sa braćom županima složno i blagoslovno onim županijama, te se i sad još spominje ono doba. (Brlić-Mažuranić, 2022: 79).

Molvarec (2017) smatra da je ova bajka primjer dječje socijalizacije i prikaz djeteta koje luta šumom kako bi steklo znanja i vještine, što se očituje u liku Toporka. S druge strane, župančići su rasli bez ikakvog lutanja po šumi te su dobivali znanje od svakojakih mudraca. Molvarec (2017: 331) navodi da je socijalizacija „klasno/staleško pitanje“ jer su župančići rasli pod zaštitom, ali bez ikakvog znanja o svijetu, dok im je Toporko omogućio da spoznaju životna iskustva. Zbog svoje slobode, Toporko je činio samo dobro za županiju u kojoj je živio, ali i za svoju braću. Molvarec (2017) ukazuje na važnu činjenicu da su u priči župančići morali ubiti Dvorskog kako bi obranili vlastitog oca te se koncept djeteta kao ubojice stavlja u netipični kontekst u kojoj se ispituje moral pozitivnih likova na slučaju da učine nešto što je nemoralno. Priča je dosta poučna za djecu u predškolskom odgoju i obrazovanju jer ih uči o zajedništvu. S druge strane, apelira ih se na razmišljanje o moralnosti i etičnosti te razvrstavanju etičkog ponašanja od neetičkog. Ipak, kao glavnu poruku priče, valjalo bi izdvojiti odnos čovjeka i prirode. Neumijka ukazuje na važnost čovjekovog ophođenja prema prirodi – primjerice, potiče

župana da djecu ostavi da spavaju pod nebeskim svodom, da ih ne skriva iza krovova i zidova. Kad župan ne čini kako mu je Neumijka rekao, dječaci ostaju bez kose, što je svojevrsni simbol slabijeg razvoja djeteta koje se pretjerano štiti od prirode i prirodnih pojava – sunca, kiše ili vjetra. Ovo je samo jedan u nizu motiva o kompleksnom i uvjetnom odnosu čovjeka i njegove okoline, a koje bi se valjalo s djecom problematizirati, naravno, na njima prihvatljiv način.

4.1.8. Jagor

Uz *Lutonjicu Toporka i devet župančića*, *Jagor* je bajka koja je 1926. godine naknadno dodana u zbirku *Priče iz davnine*. *Jagor* je priča o dječaku Jagoru koji je nesretno živio sa svojim ocem i maćehom jer za njega nisu marili. Jagorova maćeha začarala je njegova oca pa je i sam postao nemaran za svog sina. Nakon što je uz pomoć domaćih životinja, kao što su krava i koza, počeo bolje rasti jer su ga hranile mlijekom, Jagorova maćeha je postala nezadovoljna rezultatom te ga se odlučila riješiti. To je i učinila poslavši dječaka da svom ocu odnese ručak, znajući da će ga dočekati baka Poludnica i odvući u svoju jazbinu. Nakon što je Jagorov otac shvatio da njegovog sina nema doma, odlučio ga je potražiti, no na putu je umro. Nedugo zatim, Jagor se vraća kući uz pomoć svojih životinjskih prijatelja i čovječuljka Baganana, što se njegovoj maćehi nije svidjelo pa je s bakom Poludnicom ponovo smislila plan kako ga se riješiti, no ovaj put je samu sebe uništila:

Nemilo se narugala, al u zao čas po sebe, jer se prevršila mjera. (Brić-Mažuranić, 2022: 94).

Kuća u kojoj su likovi ove priče živjeli je upala u rov, zajedno s maćehom i bakom Poludnicom, a Jagor je nastavio živjeti sretan u svojoj kolibi, zajedno sa kravicom i kozom s početka priče te Baganom.

Ova bajka nosi mnoge poveznice s narodnim vjеровanjima, ali i mudrim spoznajama koje je narod stjecao tijekom stoljeća. Primjerice, lik Poludnice oživotvoruje spoznaju da je opasno zalaziti na polja usred jakoga sunca, a nastavlja i tradiciju poučavanja o važnosti odnosa čovjeka i prirode tj. životinja te naglašava kako se „dobro dobrim vraća“. Također, naglašava se važnost doma i problematizira pitanje obitelji. Priča prikazuje obiteljsku situaciju u kojoj dijete nakon gubitka jednog roditelja mora živjeti s novom osobom, ovoga puta maćehom, koja ga ne voli i koja će učiniti sve da ga se riješi. Molvarec (2017: 329) navodi da su „siročad i zapostavljena

djeca sa zlom maćehom neki od najčešćih dječjih likova u bajkama“ što je odraz feudalizma u modernom društvu. Zbog takvog odnosa s roditeljima, djeca se približavaju životinjama i prirodi, što je nasljeđe romantizma, pri čemu dolazi do dječje socijalizacije i stvaranja vlastite obitelji. Dijete postaje središtem društvenog života, pri čemu se promiče moderan pogled na dijete te kao takav postaje koristan za zajednicu (ibid.). Iako bajka *Jagor* nije konstruirana na način da glavni lik postaje junak priče koji će se osvetiti maćehi, priča prikazuje neprestanu borbu lika kao djeteta te zajedništvo koje dijete može pronaći sa životinjama. Za djecu je posebno važno da steknu pozitivnu interakciju i bliskost sa životinjama, posebice onom u urbanim područjima jer, za razliku od djece u ruralnim područjima, nisu naviknuta na njihovu prisutnost. Čitajući ovu bajku, dijete nauči voljeti životinje te poimati njihov značaj u svakodnevnom životu, ali i nauči da osoba može lako pasti pod utjecaj drugih osoba, zbog čega treba biti iznimno oprezno.

5. Priče iz davnine u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Koliko god tematike bajki iz zbirke *Priče iz davnine* možda djelovale kompleksne i teške, one se na bezbroj kreativnih načina mogu pojasniti i približiti djeci rane i predškolske dobi različitim pripovjednim tehnikama, projektom na duži period, mnoštvom zanimljivih i produktivnih poticaja i sl. Mitološka bića i likovi u bajkama koji u stvarnome svijetu zapravo ne postoje jesu čarobni elementi. Sama spoznaja da takva bića ne postoje u stvarnome svijetu, djecu odvode u sferu maštovitosti, čarobnosti i misterioznosti. Takve bajke djeci otvaraju njihov svijet mašte i čarolije što je od izuzetne važnosti u njihovom odrastanju. Osim toga, glavna karakteristika bajke je ta da na kraju uvijek dobro pobijedi zlo, što djecu uči da kroz život koračaju hrabro i da uvijek budu dobri i spremni pomoći, jer dobro se dobrim vraća. Zato je vrlo važno djeci prilagoditi i dobro pojasniti srž svake bajke iz spomenute zbirke jer svaka od njih nosi snažnu životnu pouku.

Kako bi djeca razumjela pouku bajke, izuzetno je važna kvalitetna i unaprijed osmišljena priprema. Slijedi moguća metodička izvedba bajke *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* iz zbirke *Priče iz davnine* autorice Ivane Brlić-Mažuranić.

5.1. Prijedlog metodičke interpretacije bajke *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*

Potencijalni ciljevi interpretacije bajke *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* bili bi razvoj moralnih vrлина, upozorenje djeci na opasnosti iz okoline, spoznaja da trud, dobrota i skromnost uvijek prođu nagrađeno te da pravo blago nije ono materijalno, nego da su istinska ljubav, zajedništvo i briga jednih za druge ono što nas obogaćuje i čini kompletnim i kvalitetnim osobama. Djeca mogu naučiti da budu zahvalna na svemu što im život pruža i da je dobrota i velikodušnost ono što ih krasí. Osim razvoja moralnih vrлина, još neki od ciljeva koje bi djeca mogla ostvariti ovom interpretacijom jesu bogaćenje rječnika, razvoj govornih vještina te poticanje pamćenja, mišljenja i zaključivanja.

Razvojne zadaće koje bi se provele u ovoj metodičkoj aktivnosti, provele bi se na području socioemocionalnog razvoja, spoznajnog razvoja, govornog razvoja, komunikacije, izražavanja i stvaralaštva te motoričkog razvoja. Na području socioemocionalnog razvoja, razvijala bi se i poticala: tolerancija, poštivanje mišljenja drugih, sposobnost druženja s drugom djecom te suradnja pri izvršavanju zajedničkih aktivnosti. Također bi se poticala i interakcija među

djecom te (samo)regulacija emocija. Na području spoznajnog razvoja, razvijala bi se i poticala: sposobnost rješavanja problema, matematičke i predčitalačke vještine, vizualna percepcija te uočavanje veza i odnosa među predmetima i pojavama. Na području govornog razvoja, komunikacije, izražavanja i stvaralaštva, razvijalo bi se i poticalo: bogaćenje rječnika novim pojmovima i njihovim razumijevanjem, likovno stvaralaštvo, stvaralačko istraživanje i komunikacijska tolerancija. Na području motoričkog razvoja, razvijala bi se i poticala gruba motorika, osobito preciznost u prirodnim oblicima kretanja (gađanja).

Od velike važnosti je da odgojitelj, nakon što odredi razvojne zadaće, osmisli raspored centara aktivnosti i razvrsta materijale, da osigura poticajno okruženje i dovoljan broj materijala po centrima, da priredi prostor za nesmetano kretanje i omogući fleksibilnu organizaciju aktivnosti i vremena. Kada aktivnosti započnu, još jedna vrlo važna uloga odgojitelja je ta da potiče djecu na međusobno pomaganje, planiranje, zajedničko usmjeravanje i timski rad. Kako bi djecu planirane aktivnosti uvele u priču i obogatile njihovo iskustvo, sve ove navedene zadaće moraju biti dobro osmišljene i kvalitetno odrađene.

Planirani poticaji po centrima aktivnosti u ovoj metodičkoj aktivnosti predviđeni su za centar matematike, centar početnog čitanja i pisanja, likovni centar, stolno-manipulativni centar, društveni centar te tjelesni centar.

U centru matematike planirana su tri poticaja. Budući da se u bajci spominje sedam vila Zatočnica koje su služile zmaja Ognjenoga, prva aktivnost u centru matematike biti će šest kartica s vilama. Na svakoj kartici nalaziti će se određeni broj vila Zatočnica, a s desne strane kartice nalaziti će se stupac s tri ponuđena broja. Zadatak djece bio bi da prebroje vile na svakoj kartici i da na točan rezultat u desnom stupcu zakače malu drvenu kvačicu. Na jednoj od kartica nalaziti će se, između ostaloga, sedam vila Zatočnica, a djeca će nakon što na svakoj kartici označe točan broj vila morati podići karticu na kojoj se nalazi ispravan broj vila Zatočnica koje su se spomenule u bajci. Druga aktivnost u ovome centru bila bi „složi planinu Kitež“, planina na kojoj su živjeli zmaj Ognjeni i njegove vile Zatočnice. Djeci bi na stolu bile ponuđene kocke za građenje. Osim kocaka, na stolu bi se nalazio red s pet različitih brojeva. Zadatak djece bio bi da iznad zadanog broja slože isti broj kocaka u visinu. Kada slože kocke za svih pet brojeva, složili su planinu Kitež. Posljednja aktivnost u centru matematike bila bi „poveži točke s brojevima“. Djeca bi na radnome stolu imala ponuđenu nedovršenu sliku na kojoj bi se nalazili slikovni prikazi likova (bratac Jaglenac i sestrice Rutvica). Njihov zadatak bio bi da dovrše

sliku tako što bi krenuli povlačiti linije od točke s brojem jedan pa tako sve do posljednje točke s brojem dvadeset. Vrlo je bitno usmjeriti djecu da se brojevi povezuju po točnom brojevnom nizu od jedan do dvadeset.

U centru početnog čitanja i pisanja planirana su tri poticaja. Prva aktivnost bila bi pet kartica sa slikama Jaglenca, Rutvice, kneževića Relje, vile Zatočenice i zmaja Ognjenoga. Uz ponuđene kartice na stolu bi se nalazile i kartice s izmiješanim nazivima. Zadatak djece bio bi da za svaku sliku pronađu odgovarajući naziv i da ga pridruže slici. Druga planirana aktivnost za ovaj centar bile bi kartice sa slikama spomenutih likova iz prethodne aktivnosti, ali ovoga puta bi nazivi pisali na kartici ispod svake slike. U nazivima bi nedostajalo jedno slovo. Uz ponuđene kartice, na stolu bi se nalazilo i pet malih drvenih kvačica. Na svakoj kvačici, nalazilo bi se jedno slovo koje nedostaje. Zadatak djece bio bi da pronađu slovo koje nedostaje u nazivu ispod slike i zakače drvenu kvačicu sa slovom na predviđenu prazninu. Posljednja aktivnost u centru početnog čitanja i pisanja bilo bi bojanje vile Zatočenice po legendi. Djeca će svaki dio vile označen slovom obojati u boju koja stoji uz to slovo u legendi.

U likovnom centru planirana su dva poticaja. Kada je knežević Relja spasio Jaglenca i Rutvicu, otišao je po svoju majku i svi zajedno su živjeli u drvenoj kućici Jaglenca i Rutvice. Knežević je s vremenom sagradio kuću od kamena. Prva aktivnost u likovnom centru bila bi „Pomozi kneževiću Relji da sagradi kamenu kuću“. Djeci bi na stolu bile ponuđene polovice plastičnih boca, ljepljivo, kamenčići te različiti ukrasni materijali. Zadatak djece bio bi da polijepe kamenčiće na plastične boce i ukrase svoju kamenu kuću po želji. Druga aktivnost u ovome centru, ujedno i posljednja, bila bi izrada zmaja Ognjenoga. Na stolu bi bili ponuđeni tuljci od toalet papira, kolaž papir, škare i ljepljivo. Kolaž papir bi narezali na trakice kojima bi omatali tuljak. Na sami rub jednog otvora tuljka bi polijepili dugačke narančaste i crvene trakice. Kada bi djeca završila s ukrašavanjem svoga zmaja, uzeli bi svako svoga zmaja u ruke i puhali kroz slobodni otvor tako da narančaste i crvene trakice kolaža s druge strane otvora predstavljaju vatru koju rija zmaj Ognjeni.

U stolno-manipulativnom centru planirana su dva poticaja. Prva aktivnost bio bi labirint u kojemu treba pomoći Jaglencu da dođe do svoje sestrice Rutvice. Labirint bi bio izrađen od debljeg kartona koji bi bio ukrašen kolaž papirom. Na kartonu bi skalpelom bio zarezan put od Jaglenca do Rutvice. Ispod kartona na početak puta progurala bi se drvena kuhača te bi se na istu zalijepio papirnati lik Jaglenca. Zadatak djece bio bi da ispod kartona pomiču kuhaču s

likom Jaglenca po predviđenoj putanji i dođu do sestrice Rutvice čiji bi lik bio zalijepljen na kuhači na kraju puta. Druga aktivnost u stolno-manipulativnom centru bilo bi slaganje domina. Na stolu bi bile ponuđene domino kartice s likovima Jaglenca, Rutvice, kneževića Relje, vila Zatočnica i zmaja Ognjenoga. Zadatak djece bio bi da se zabave uz igru slažući domino kartice sa slikama likova iz bajke. Pobjednik je dijete koje prvo ostane bez kartica.

U društvenom centru su planirana dva poticaja, društvena i natjecateljska igra. Društvena igra sastojala bi se od ploče za igru, pet čunjeva, kockice za bacanje i kartica za izvlačenje. U igri može sudjelovati pet igrača. Svaki igrač ima pravo baciti kockicu jedanput i za broj koji dobije na kockici pomiče svoj čunj za toliko polja unaprijed. Ploča za igru bila bi uređena tako da se na startnom polju nalazi bratac Jaglenac, a na završnom polju sestrice Rutvica. Ploča bi se sastojala od trideset polja koja dijele brata od sestre, a na određenim poljima bi se nalazila oznaka zvjezdice. Kada dijete stane na polje označeno zvjezdicom, mora izvući jednu karticu na kojoj se nalazi određeni zadatak. Zadaci na kartici bi bili: zagrlj prijatelja do sebe kao što je Jaglenac zagrljio Rutvicu, poljubi prijatelja do sebe kao što je Rutvica poljubila Jaglenca, podragaj prijatelja po glavi, odaberi prijatelja kojemu ćeš pomoći napisati zadaću kao što je knežević Relja pomogao sestrici Rutvici i bratu Jaglencu i slično. Cilj zadataka na karticama bio bi da djeca osvijeste koliko je važno biti tu jedni za druge, pomoći si međusobno i pokazati emocije jedni drugima. Osim polja sa zvjezdicom, na ploči bi se nalazila i polja s različitim likovima iz bajke. Npr. ako stanu na polje sa zmajem Ognjenim, djeca moraju pauzirati jedan krug bacanja, ako stanu na polje s kneževićem Reljom, mogu ići dva koraka naprijed i slično. Pobjednik je ono dijete koje prvo dođe do završnog polja, točnije do sestrice Rutvice. Natjecateljska igra bila bi druga aktivnost u društvenom centru. Igra bi se sastojala od dva trodimenzionalna labirinta, a mogla bi je igrati dva igrača. U svakom labirintu nalazila bi se loptica. Zadatak bi bio da svako dijete stane ispred svog labirinta i uzme slamku. Djeca moraju spustiti slamku što bliže loptici i puhati kroz nju kako bi je što prije otpuhali do cilja, prolazeći kroz različite pregrade. Vrlo je važno napomenuti djeci da u igri ne smiju koristiti ništa osim slamke kroz koju pušu. Ova aktivnost može se povezati sa situacijom iz bajke kada je zmaj Ognjeni svojim dahom otpuhao Jaglenca u svetu dolinu i na taj način ga spasio. Djecu bi se poticalo da pušu jako kao što je puhao zmaj Ognjeni i pomognu Jaglencu da dođe do svoje sestrice.

U tjelesnom centru planiran je jedan poticaj. Od velikog kanistera za vodu izradio bi se zmaj Ognjeni. S prednje bi mu se strane izrezala velika usta. Uz zmaja Ognjenog, djeci bi bilo ponuđeno šest loptica, a zadatak djece bio bi da s određene udaljenosti ubacuju loptice u zmajeva usta i pomognu kneževiću Relji otjerati zmaja Ognjenoga.

U uvodnom dijelu izvedbe priče, djeca bi bila pozvana da se udobno smjeste na tepih. Kada su se udobno smjestili, odgojitelj ih poziva da se opuste, zatvore svoje oči i pažljivo poslušaju priču. Djeca bi u aktivnost bila pozvana dramskom tehnikom vođeno maštanje. Vođenim maštanjem, odgojitelj bi opisivanjem prirode, čarobnih pojava i elemenata uveo djecu u svijet čarolije, maštovitosti i misterioznosti. Na samome kraju aktivnosti, odgojitelj bi rekao djeci da duboko udahnu i izdahnu, pomaknu prste na rukama i nogama i otvore svoje oči. Nakon vođene mašte djeca bi izmjenjivala svoje unutrašnje doživljaje.

Kada su djeca razmijenila svoje doživljaje sa čarobnog putovanja, odgojitelj bi ih pozvao da poslušaju bajku *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* autorice Ivane Brlić-Mažuranić.

Priča bi bila ispričana uz pomoć kamishibai. Kamishibai je tradicionalni oblik japanskog uličnog kazališta, točnije oblik pripovijedanja priče sa slikama. U ovoj pripovjednoj tehnici, tekst priče je napisan na poledini ilustracija, tako da se može lako čitati dok se djeci pokazuju slike. U ovoj metodičkoj interpretaciji, kamishibai kazalište izradilo bi se od kartona i ukrasilo kolaž papirom. Iz bajke bi se skenirala i isprintala naslovna strana te sedamnaest ilustracija. Tekst bajke bi se prilagodio djeci i izabranim ilustracijama. Nakon ispričanog teksta sa svake ilustracije, ta ilustracija bi se izvlačila iz kazališta i tekst bi se dalje čitao sa iduće ilustracije i tako sve do kraja bajke. Nakon ispričane priče, slijedila bi emotivna pauza, nakon koje bi slijedio razgovor s djecom. Slušali bi se utisci djece i u tom smjeru bi se nastavljao razgovor. Djeci bi se postavljala poticajna pitanja o pročitanome s ciljem aktualizacije. Jedan od ciljeva bi bio da se dijete stavi u situaciju likova i doživi poruku koja je upravo njemu upućena.

U završnom dijelu aktivnosti, djeca bi se likovno izražavala crtajući svoje najdraže dijelove iz ispričane priče i kreirala bi vlastiti kamishibai. Poticalo bi ih se da ispričaju priču u kamishibai tehnici na način kako su je ona doživjela i zapamtila.

6. ZAKLJUČAK

Bajke u svojim začetcima nisu stvarane, a zatim ni pisane za djecu. Zbog svoje fabularne jednostavnosti, polariziranosti likova i snažne – jednostavne, a univerzalne – poruke, s vremenom su postale jedna od ključnih književnih vrsta namijenjenih djeci. I u suvremenom dobu djeca s radošću slušaju i čitaju bajke te prepoznaju njezine vrijednosti. Neki autori smatraju da bajke loše utječu na djecu jer im promiču ideale ljepote i ljubavi, stvaraju im imaginarni svijet koji je nedostižan itd. S druge strane, pojedini autori bajke smatraju izrazito korisnima, posebice u razgovorima s bolesnom djecom ili djecom koja su doživjela različite životne traume, a zatim i za svako dijete koje se u svakodnevici susreće s kompleksnim životnim i međuljudskim situacijama.

VisikoKnox-Johnson (2016) smatra da dječja književnost može pomoći malom djetetu da shvati što znači biti ljudsko biće i pomoći mu da razumije svijet oko sebe. Bajkoviti narativi djeci pružaju način da dobiju važne informacije o svijetu i međuljudskim odnosima. Ne samo da je čitanje priče bitno, već je i izvođenje priče važno za djetetov svjestan i moralni razvoj kao i za dijete (ibid.). VisikoKnox-Johnson (2016: 77-79) navodi opsežan broj pozitivnih utjecaja bajki na djecu od kojih se ističu sljedeći:

- Bajke omogućuju izvrstan način rada dječje mašte istražujući uspomene iz bajke i koristeći ih za rješavanje bolnih ili uznemirujućih problema na nenametljiv, zabavan način.
- Analiziranje bajki s temom unutarnjeg sukoba može pomoći terapeutu da identificira načine kako pomoći djetetu.
- Dopustiti mladim ljudima da se poistovjećuju s bajkama ili im dopustiti da izmisle vlastite verzije mogu biti korisni načini za oslobađanje nepovjerenja ili krivnje.
- Kada djeca pate od bolesti koja kontrolira njihova tijela, bajke im mogu pomoći da pronađu vlastito prihvaćanje.
- Čak i ako se dijete identificira s negativnim likovima u bajkama, dijete se može naučiti nositi s prijetnjama povezanim s bolestima, sukobima i tjeskobom, što pozitivno utječe na njegovu kvalitetu života.
- Bajke mogu pomoći kod bolesti za koje većina misli da se ne mogu izliječiti čitanjem knjiga, ali zapravo imaju pozitivne učinke, primjerice tijekom adolescencije.

- Često djeca ne mogu reći nešto o sebi, ali mogu riječima opisati likove iz bajke. Drugim riječima, omiljena bajka im može poslužiti kao ogledalo za njih same.

Djeca mogu imati velike koristi od bajki jer su bajke važan dio djetetova razvoja, posebno u njegovom moralnom razvoju. Stoga i mnogi terapeuti pomoću bajki mogu pomoći bolesnoj djeci da se nose s tjeskobom. Djeca često ne znaju kako se nositi s osnovnim ljudskim sukobima, željama i odnosima, a bajke nude zdrav način rješavanja ovih sukoba i pronalaženja rješenja (VisikoKnox-Johnson, 2016).

Priče iz davnine bajke su s kojima će se djeca susreti tijekom osnovnoškolskog obrazovanja te se u radu postavlja pitanje prikladnosti čitanja ovoga klasika hrvatske dječje književnosti za djecu rane i predškolske dobi. S jedne strane, spominje se kompleksnost tema koje dijete ove dobi ne bi moglo prikladno razumjeti, a česta je kritika i nauštrb jezika i stila kojim su ova djela pisana. S druge strane, kao što je navedeno u radu, mnogi autori naglašavaju važnost bajki u dječjem razvoju; kroz bajke dijete uči o svijetu koji je ostavljen od strane prijašnjih generacija te je upoznat s raznim pojavama, društvenim situacijama, dobrim i zlim ponašanjima te ih koristi za učenje i razumijevanje svijeta (Crnković, 1967). S tim u skladu, *Priče iz davnine* – koje jesu namijenjene djeci – donose priče u kojoj svaka priča ima pouku i životnu lekciju iz koje djeca mogu nešto naučiti, a Crnković (1967) spomenutu zbirku smatra raznolikom i specifičnom jer se može primijeniti u suvremenom životu i usvojiti različite moralne i životne vrijednosti. Ivana Brlić-Mažuranić kroz svoje bajke izražava umjetnost, način života, kršćanska načela i situacije koje se mogu primijeniti na svakodnevni život.

Zbirka *Priče iz davnine* sadrži osam zanimljivih, tematski i motivski različitih bajki, a svaka priča sadrži nekoliko snažnih univerzalnih životnih pouka. Međutim, razumijevanje i interpretacija ovih pouka vrlo je individualizirana i ima različita shvaćanja među djecom, ali i među onima koji bajke djeci čitaju. Stoga je nužno, a upravo zbog kompleksnosti Priča, da se djetetu adekvatno objasni srž svake priče te da se s djetetom razgovara o slojevima priče koji bi mu mogli promaći. Ovo je posebno značajno zbog mogućeg jezičnog i stilskog jaza koji zasigurno postoji između Priča i suvremenog djeteta, ali koji se, uz dobro vodstvo, itekako može nadići.

LITERATURA

Knjige

1. Bettelheim, B. (2000). *Smisao i značenje bajki*. Cres: Poduzetništvo Jakić.
2. Biti, V. (2000). *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
3. Bošković-Stulli, M. (2006). *Priče i pričanje*. Stoljeća usmene hrvatske proze, Zagreb: Matica hrvatska.
4. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Brlić-Mažuranić, I. (2022). *Priče iz davnine*. Zagreb: eLektire
6. Crnković, Milan (1967). *Dječja književnost: priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Crnković, Milan I Težak, Dubravka (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
8. Hameršak, M. (2011). *Pričalice: O povijesti djetinjstva i bajke*. Zagreb: Algoritam.
9. Hameršak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international.
10. Hranjec, S. (2004). *Dječji hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga
11. Perrow, S. (2010). *Bajke i priče za laku noć*. Velika Mlaka: Ostvarenje.
12. Peterlić, A. (2000). *Osnove teorije filma*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
13. Pintarić, A. (2008). *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska.
14. Sizova, O. (2010). *Šest koraka u razvoju govora: program rada na razvoju govora i psihičkih funkcija uz pomoć logopedskih bajki*. Velika Gorica: Planet Zoe.
15. Solar, M. (1994). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Velički, V. (2013). *Pričanje priča – stvaranje priča*. Povratak izgubljenomu govoru. Zagreb: ALFA d.d.
17. Visinko, K. (2009). *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Zima, D. (2001). *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu
19. Zimmermann, S., Hutchins, C. (2009). *7 ključeva čitanja s razumijevanjem*. Buševac: Ostvarenje.

20. Zlatar, M. (2007). *Novo čitanje bajke: arhetipsko, divlje, žensko*. Zagreb: Centar za ženske studije.

Članci u časopisima i radovi

1. Bartes (2009) u Kos-Lajtman, A., Plantak, N. (2012) Potterovsko-demonsko-mitološka fantastika u suvremenom hrvatskom dječjem romanu - Krijesnici Jasne Horvat i Luna Roberta Naprte. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu, str. 75-93
2. Botica, S. (1993) Mitološki slojevi hrvatske usmene književnosti. *Croatica*, Vol. 23, No 24, str. 70-76
3. Darker-Smith, S. (2005) Fairy tale Dangers. *Counselling & Psychotherapy Journal*, Vol. 35, No. 1, str. 88 – 101
4. Grgurević, I. Fabris, K. (2012) Bajka i dijete s aspekta junaka usmeno književne i filmske bajke. U *Metodički obzori*. Vol 7, No. 14, str. 155 – 166
5. Molvarec, L. (2016) Predodžbe djece i mladih u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić. *Libri & Liberi*, Vol. 5, No. 2, str. 323 – 340
6. Radonić, M., Stričević, I. (2009) Rođeni za čitanje: promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. *Paediatrica Croatica*, Vol. 53, No. 1, str. 7 – 11
7. Riđan, S. (2015) Šuma Striborova kao poticaj jezičnome izražavanju djece predškolske dobi. Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku, Osijek.
8. Šteflec, M. (2018) Dječja recepcija bajke: kontekstualizacija i interpretacija. Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
9. VisikoKnox-Johnson, L. (2016) The Positive Impacts of Fairy Tales for Children. *Hohonu*, Vol. 14, No. 1, str. 77 – 81
10. Vojnović, B. (2012) Empatija u književnosti: uloga lika u sabotaži nacionalističkih stereotipa i generalizacija. *Filološke studije*, Vol. 10, No. 2, str. 177 – 186

Internetski izvori

1. Zalar, D. (2022). Ivana Brlić-Mažuranić. *Carnet*. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/autor/ivana-brlic-mazuranic/>. Datum pristupa: 10.03.2022.

2. Hrvatska enciklopedija (2022a) *Bajka*. Hrvatska enciklopedija mrežno izdanje, leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5313>. Datum pristupa: 05.03.2022.
3. Hrvatska enciklopedija (2022b). Brlić-Mažuranić, Ivana. Hrvatska enciklopedija mrežno izdanje, leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=9601> . Datum pristupa: 10.03.2022.

PRILOZI I DODACI

Popis slika

Slika 1. Portret Ivane Brlić-Mažuranić.....	10
Slika 2. Naslovnica <i>Priča iz davnine</i> iz 1926. godine	13

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)